

# Uporaba pristopov pomoči z glasbo pri učencih s primanjkljaji na posameznih področjih učenja

## Povzetek

Pomoč z glasbo je hitro razvijajoča se oblika pomoči z umetnostjo, katere pristopov se prvenstveno poslužujejo strokovnjaki s področja psihosocialnega svetovanja, specialne pedagogike in rehabilitacije. V zadnjem času se vse bolj pojavlja tudi v okviru šolstva za dosego raznih vzgojno-izobraževalnih ciljev. Glasba je tesno vpeta v šolsko okolje in se v osnovnošolskem izobraževanju pojavlja v obliki predmeta glasbena umetnost, ki predstavlja obvezni del osnovnošolskega programa. To odpira široke možnosti uvedbe pristopov pomoči z glasbo v šolski prostor, saj na eni strani spodbuja razvoj učenčevih kognitivnih funkcij kot sta spomin in pozornost, hkrati pa pripomore h krepitvi psihološkega in socialnega blagostanja učencev. V članku se osredotočamo na možnosti uporabe pristopov pomoči z glasbo pri delu z učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja v okviru treh vrst dodatne strokovne pomoči – pri svetovanju, pri premagovanju primanjkljajev, ovir oziroma motenj ter pri učni pomoči.

**Ključne besede:** glasba, pomoč z glasbo, učenje, posebne potrebe, primanjkljaji na posameznih področjih učenja

## *Using Musical Approaches to Help Pupils with Deficiencies in Individual Learning Areas*

### Abstract

Music therapy is a fast-growing form of therapy. Its approaches are mainly used by experts from the field of psycho-social counselling, special education and rehabilitation. Recently music therapy has also become more frequently employed in the school settings with the aim of supporting a number of educational goals. As music itself is intensely involved in the educational environment—a music course is a mandatory part of elementary education—, this widens the possibilities of using music therapy approaches in schools, where it both encourages the development of students' cognitive functions such as memory and attention, and helps to strengthen the psychological and social well-being of pupils. In this paper, we focus on how music therapy approaches can be used in work with students with learning disabilities in the context of three types of interventions: in counselling, in overcoming the specific learning disabilities, and through teaching assistance.

**Key words:** music, music therapy, learning, special needs, specific learning disabilities

## Uvod

Pomoč z umetnostjo je hitro razvijajoča se, vendar v slovenskem prostoru še vedno precej nepoznana metoda pomoči. Njeni pristopi so se za dosego najrazličnejših ciljev izkazali kot izredno uporabni in se jih zato poslužujejo strokovnjaki z različnih področij — svetovalni delavci, specialni pedagogi, zdravniki, delovni terapevti in drugi. V zadnjem času se metod pomoči z umetnostjo poslužuje tudi vedno več strokovnih delavcev s področja šolstva, saj so učinkovite pri doseganju različnih vzgojno izobraževalnih namenov in ciljev. Z glasbenimi dejavnostmi lahko pri učencih spodbujamo njihove kognitivne sposobnosti, kot so pozornost, koncentracija, spomin, jezikovno izražanje, razumevanje in druge (Furlan, 2005; Oblak idr., 2004). Poleg izboljšanja kognitivnih sposobnosti pa učinki pomoči z glasbo segajo dlje, saj prispevajo tudi k izboljševanju ostalih aspektov življenja otrok in mladostnikov. Spodbujajo pozitivno razpoloženje, razvoj motoričnih in psihosocialnih sposobnosti, krepijo samozavest, pomagajo pri vzpostavljanju dobrega odnosa med učencem in strokovnim delavcem, pripomorejo pa tudi k odkrivanju morebitnih talentov otrok (Bernatzky idr., 2011; Oblak idr., 2004; Sekles, 1996 v Furlan, 2005). Proces pomoči z glasbo se odvija v sproščenem okolju v prisotnosti glasbe, ki učence stimulira in motivira za učenje, izboljšuje razne njihove sposobnosti ter pripomore k izražanju samih sebe. Pomoč z glasbo se torej poleg urjenja kognitivnih sposobnosti spusti tudi na bistvenejše ravni človekove osebnosti in ga usmerja pri socialnem in osebnostnem razvoju.

Namen tega članka je osvetliti, kako lahko metode pomoči z glasbo prenesemo v šolsko okolje, pri čemer se bomo osredotočili predvsem na učence s posebnimi potrebami, natančneje, na učence s primanjkljaji na posameznih področjih učenja. Skozi članek bomo predstavili koncept pomoči z glasbo in izpostavili nekaj osnovnih oblik ter se osredotočili na povezanost šolskega okolja z glasbo. Izpostavili bomo nekaj možnih metod in tehnik pomoči z glasbo pri delu z učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter na koncu predstavili nekaj konkretnih predlogov za tovrstno delo.

## Kdo so učenci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja?

Trenutno veljaven Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUOPP-1, Ur. l. RS, št. 003-02-7/2011-3) opredeljuje naslednje skupine otrok s posebnimi potrebami: otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci oziroma otroci z okvaro vidne funkcije, gluhi in naglušni, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih

področjih učenja, otroci z avtističnimi motnjami in otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami. Zakon otroke, ki imajo hkrati več primanjkljajev, motenj ali ovir, opredeljuje kot otroci z več motnjami (ZRSS, 2014a).

Primanjkljaji na posameznih področjih učenja (PPPU) so del težjih specifičnih učnih težav. Pri specifičnih učnih težavah gre za zaostanek v zgodnjem razvoju in/ali težave na enem ali več področjih: pozornost, pomnjenje, mišljenje, koordinacija, govor in jezik, branje, pisanje, pravopis, računanje (ZRSS, 2014b). Lahko so posledica »nižjih intelektualnih sposobnosti, pomanjkljive učne motivacije, drugojezičnosti, večjezičnosti in socialno-kulturne drugačnosti, socialno-ekonomske oviranosti in ogroženosti, nespodbudnega okolja ali motenj na področju čustvovanja (depresija, anksioznost)« (Korene, 2010, str. 85).

Med specifične učne težave uvrščamo 1) specifične bralno-napisovalne težave (disleksija, disgrafija, disortografija), 2) specifične učne težave pri matematiki (specifične aritmetične učne težave, diskalkulija), 3) dispraksijo – razvojno motnjo koordinacije, 4) motnje pozornosti in koncentracije (s hiperaktivnostjo ali brez nje) (Korene, 2010). Kriteriji za diagnosticiranje učencev s PPPU so poleg učnega neuspeha, ki je nujen pogoj, med ostalimi tudi slabša učinkovitost učenja zaradi pomanjkljivih kognitivnih in metakognitivnih strategij, motnje tempa učenja in motnje v psiholoških procesih (spomin, pozornost, jezikovno procesiranje ...) (ZRSS, 2014b). Kljub temu da imajo učenci s PPPU pogosto povprečne, neredko nadpovprečne intelektualne sposobnosti, težave pri usvajanju učne snovi ne odražajo le težav v šolskem neuspehu, pri ocenah, temveč njihove posledice segajo veliko dlje. Takšne težave imajo obremenjujoč vpliv na celostni razvoj otrok in mladostnikov, na njihovo samozavest, čustvovanje in vsesplošno počutje kot tudi socialno integracijo (ZRSS, 2014b).

Učenci s PPPU so v osnovnošolskem kot tudi v srednješolskem izobraževanju upravičeni do prilagojenih oblik in metod dela v procesu poučevanja, dodatna strokovna pomoč pa se navadno izvaja v obsegu ene do treh ur tedensko (Korene, 2010). Izvajalci dodatne strokovne pomoči (učitelji, specialni in socialni pedagogi oz. drugi strokovni delavci) se lahko v tem času za dosego zadanih ciljev poslužujejo raznih metodoloških pristopov, tudi pomoči z glasbo, ki se ji bomo posvetili v naslednjem poglavju.

## Kaj je pomoč z glasbo?

Glasba je temeljni aspekt človekove izkušnje in je tesno povezana z našim notranjim motivom, ki je globoko vtisnjen v vse kulture. Ni presenetljivo, da je glasba prisotna v številnih

modernih človekovih okoljih. Služi nam, da se zamotimo pri vsakodnevnih opravilih, predstavlja ozadje v nakupovalnih središčih, je neločljivo povezana s filmi ... Glasba je torej nekaj posebnega, saj se pojavlja ob mnogih pomembnih dogodkih življenja, porokah in pogrebih. Obdaja nas skoraj na vsakem koraku. Čeravno je mnogokrat niti ne opazimo, nas pogosto stimulira. Sama izpostavljenost glasbi, kot tudi aktivnejše poslušanje glasbe pa še ni pomoč z glasbo, temveč zgolj glasbena stimulacija (Bernatzky idr., 2011).

V nasprotju z glasbeno stimulacijo je pomoč z glasbo »rezultat namernega in kontroliranega postopka – sistematičnega protokola, katerega učinki so lahko formalno preverjeni« (Bernatzky idr., 2011, str. 1990). Pri pomoči z glasbo gre torej za načrtovan proces, katerega rezultati so preverljivi. Furlan (2005) glasbo v okviru pristopov pomoči z glasbo opredeljuje kot medij, ki ima razne terapevtske učinke. Pomoč z glasbo je tako »znanost uporabe glasbe kot terapevtskega sredstva za izboljševanje kakovosti življenja in je edinstven proces, saj ponuja alternativno obliko neverbalne komunikacije po glasbenem mediju, obenem pa združuje oba vidika – verbalni in neverbalni« (Furlan, 2005, str. 86). Svetovno združenje za pomoč z glasbo (World Federation of Music Therapy, 2010 v Bernatzky idr., 2011, str. 1990) v ospredje pomoči z glasbo postavlja uporabo specifičnih glasbenih elementov, kot so zvok, ritem, melodija, harmonija, dinamika in tempo, ki človeku pomagajo pri vzpostavljanju pozitivnih interakcij z okoljem, izboljševanju emocionalnih ali kognitivnih stanj ter blagodejno vplivajo na fizično počutje posameznika in s tem na boljšo kvaliteto življenja. Pomoč z glasbo je torej učinkovito sredstvo za doseg različnih ciljev, od katerih pa so odvisni specifični pristopi, ki jih pri tem uporabljamo.

### **Pristopi pomoči z glasbo**

Splošno gledano so pristopi pomoči z glasbo deljeni med *receptivne* in *aktivne*. *Receptivna pomoč z glasbo* navadno spremlja ostale vrste pomoči in terapij, v katere se vključuje glasba, ki jo pacient oz. obravnavana oseba izbere s pomočjo terapevta. »Glasbene intervencije so navadno izbrane zato, da prebudijo določene emocije, ki omogočajo, da pacient lažje dostopa in priključ spomine, hkrati pa s ciljem razumevanja raziše vlogo teh spominov v njegovih trenutnih okoliščinah« (Bernatzky idr., 2011, str. 1991). *Aktivna pomoč z glasbo* se pomembno razlikuje od receptivne, saj poleg pacienta zahteva še usposobljenega glasbenega terapevta, da skupaj z njim ustvarja glasbo, včasih pa tudi telesne gibe. Terapevt spodbuja pacienta k improviziranju, tako da skupaj pojeta in igrata inštrumente, ali pa se gibljeta po glasbi. Namen aktivnega pristopa je predvsem vplivanje na čustvovanje osebe. Ena izmed pomembnih razlik v obeh pristopih je, da receptivni pristop pomoči z glasbo spod-

buja pacienta, da se spominja preteklih dogodkov, med tem ko pri aktivnem pacient sam ustvarja glasbo in s tem nove izkušnje, namesto da se spominja preteklih (Bernatzky idr., 2011).

Medtem ko Bernatzky idr. (2011) razlikujejo med aktivnim in receptivnim pristopom pomoči z glasbo, Schalkwijk (1994) izraz pomoč z glasbo uporablja pri označevanju treh oblik pomoči z glasbo: 1) *glasbene dejavnosti*, 2) *specialne glasbene dejavnosti* in 3) *glasbeno terapijo*. Glasbene dejavnosti se nanašajo na skupinske načine glasbenega udejstvovanja, katerih glavni namen ni izobraževanje na glasbenem področju. Sem sodi petje v zboru, igranje v orkestru, sodelovanje v muzikalu. Pri glasbenih dejavnostih se ne oblikujejo specifični individualni smotri, vendar pa imajo te velik pomen za občutek zadovoljstva osebe, ki je v njih vključena, saj krepijo in razvijajo samozaupanje, navajajo jo na red in prilagajanje skupnemu načrtu in pravilom. V kontekstu šolstva igra pri glasbenih dejavnostih pomembno vlogo učitelj (Kuzma, 2005).

*Specialne glasbene dejavnosti* so lahko skupinske ali individualne. Tudi pri teh dejavnostih se oseba skuša nečesa naučiti, vendar se to ne nanaša na glasbene vsebine. Gre za učenje skozi glasbo, katerega bistvo je razvijanje raznih sposobnosti in spretnosti; pridobivanje glasbenih kompetenc je pri tem drugotnega pomena. Pomembno je, da je dejavnost za osebo prijetna, saj jo spodbuja k razvijanju zbranosti, spoznavanju metod in tehnik uspešnega učenja in sprostitvenih tehnik, učenju pravil ustreznega obnašanja ter urjenju komunikacijskih spretnosti (Schalkwijk, 1994). Prek tovrstnih glasbenih dejavnosti se oseba uči ustreznega vedenja in gradi temelje za pozitivno samopodobo (Ortner, 1995 v Kuzma, 2005). Ena izmed dejavnosti, ki sodi v ta sklop, je npr. učenje poštevanka (petje poštevanka ob za to prirejeni pesmi) (Kuzma, 2005).

Tretja vrsta oblike pomoči po Shawljiku (1994) je glasbena terapija, ciljno usmerjena dejavnost, ki se navadno izvaja na individualni ravni. Pri glasbeni terapiji je bistven terapevtski proces, glasbeni rezultat pa nima vloge. Bolj kot je terapevtovo delo usmerjeno v proces izvajanja glasbene terapije, manj pomembne so ustaljene tehnike, vedno bolj pa v ospredje prihaja glasbena improvizacija. Ena izmed pomembnih predpostavk glasbene terapije je, da se bodo težave, ki pestijo osebo, same izrazile prek skupnega ustvarjanja glasbe s terapevtom.

Pristope pri pomoči z glasbo je torej na eni strani možno deliti na receptivne in aktivne (Bernatzky idr., 2011) in na glasbene dejavnosti, specifične glasbene dejavnosti ter glasbeno terapijo (Schalkwijk, 1994) na drugi. Preden se posvetimo vprašanju, kako je posamezne pristope mogoče aplicirati v prakso ter jih uporabiti pri delu z učenci, si najprej oglejmo, kakšno vlogo ima glasba v šolskem okolju.

## Kako je glasba vpeta v šolstvo?

V vzgojno-izobraževalnem programu za osnovne šole se glasbena umetnost pojavlja kot poseben predmet, kar kaže na to, da zaseda posebno mesto tudi v šolskem prostoru. Glasbena umetnost predstavlja del obveznega učnega načrta v osnovnem šolstvu v Sloveniji, čeprav se skozi šolanje število ur glasbe skozi leta zmanjšuje. Največ, 2 uri tedensko, se je izvaja v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju (Holcar idr., 2011). Učni načrt za glasbeno umetnost (Holcar idr., 2011) med splošne cilje izpostavlja tudi »spodbujanje doživljanja in izražanja glasbe z glasbenimi dejavnostmi (poslušanje, izvajanje, ustvarjanje) ter drugih izraznih sredstev in medijev; vzbujanje radovednosti ter razvijanje interesa in aktivnega odnosa do glasbe; [...] razvijanje kritične presoje in vrednotenja glasbe; spodbujanje estetskega razvoja z dejavnostmi glasbenega izvajanja, poslušanja in ustvarjanja; [...] razvijanje glasbenih sposobnosti in spretnosti z aktivnimi oblikami in metodami dela; razvijanje sporazumevanja in komuniciranja v glasbenem jeziku; gibbalno-rajalo, plesno, likovno in besedno izražanje glasbenih doživetij in predstav; [...] razvijanje smiselne in kritične uporabe sodobne tehnologije; spoznavanje učinka in uporabnosti glasbenih dejavnosti kot sprostivnih tehnik za telo in duha (glasbena terapija); razvijanje čustvene inteligentnosti kot temeljnega pogoja za učenje ter čustveno-socialno zrelost otroka« (Holcar idr., 2011, str. 5). Ti cilji se v veliki meri nanašajo na kognitivni in čustveni razvoj otroka in mladostnika (spodbujanje doživljanja in izražanja glasbe, razvijanje glasbenih sposobnosti in spretnosti, razvijanje čustvene inteligentnosti ...), poudarjajo vzgojno moč glasbe (razvijanje kritične presoje in vrednotenja glasbe, razvijanje kritične uporabe sodobne tehnologije ...), prav tako pa se naslanjajo na cilje pristopov pomoči z glasbo (spoznavanje učinka in uporabnosti glasbenih dejavnosti kot sprostivnih tehnik za telo in duha). Kljub temu da se izobraževanja v glasbenih šolah udeležuje le del šoloobveznih otrok, je na tem mestu vredno izpostaviti tudi dva vzgojno-izobraževalna cilja glasbenih šol, ki jih ureja Zakon o glasbenih šolah (ZGlas, Ur. l. RS št. 81/06, uradno prečiščeno besedilo) in se nanašata na psihološke in socialne aspekte razvoja posameznika: omogočanje osebnostnega razvoja učencev v skladu z njihovimi sposobnostmi in zakonitostmi razvoja ter vzgajanje za medsebojno strpnost, spoštovanje drugačnosti in sodelovanja z drugimi. Omenjeni cilji skupno izpostavljajo, da cilj glasbene umetnosti ni le glasba, temveč, da so bistvenega pomena tudi ostali vzgojni učinki (omogočanje osebnostnega razvoja, spodbujanje medsebojne strpnosti ...), ki jih je potrebno udeležati tudi v šolskem prostoru.

Glasbena umetnost in pomoč z glasbo morda na prvi pogled nimata veliko skupnega, vendar sta v mnogočem del druga

druga. Dober glasbeni pedagog zagotovo sledi načelom in procesom pomoči z glasbo, čeprav se jih morda ne zaveda popolnoma. Tako tudi dober izvajalec pomoči z glasbo, npr. glasbeni terapevt, sledi mnogim praksam glasbene umetnosti. »Pomoč z glasbo in glasbeno umetnost lahko najbolj razlikuje dejstvo, da se glasbeni terapevt ukvarja predvsem s spodbujanjem sprememb v vedenju in ne s perfekcijo glasbenega prizadevanja. Nasprotje temu je glasbeni pedagog. Karakteristike pacientov se skoraj vedno pomembno razlikujejo od študentov. Glasbeni terapevt je torej bolj občutljiv na neglasbeno vedenje otroka, glasbeni pedagog pa na glasbeno vedenje otroka« (Wilson, 1968, str. 293).

Glasba je torej tesno vpeta v šolski prostor. Kot šolski predmet ponuja ogromno možnosti za medpredmetne povezave, saj se povezuje z mnogimi področji iz šolskega programa (Holcar idr., 2011), zaradi česar ima velik potencial pri delu z učenci na posameznih področjih učenja. Možnostim uporabe pristopov pomoči z umetnostjo pri učencih s PPPU se bomo posvetili v naslednjem poglavju.

## Kako lahko pomoč z glasbo pripomore k razvoju učencev s primanjkljaji na posameznih področjih učenja?

Zakon (ZUOPP-1, Ur. l. RS, Št. 003-02-7/2011-3) predvideva tri oblike dodatne strokovne pomoči, ki pripada učencem s posebnimi potrebami. Pomoč se lahko izvaja kot 1) svetovalna storitev, 2) pomoč za premagovanje primanjkljajev, ovir oziroma motenj ter 3) učna pomoč. V nadaljevanju si bomo ogledali možnosti izvajanja pomoči z glasbo glede na možna področja izvajanja dodatne strokovne pomoči. Najprej se bomo osredotočili na to, kako lahko s pristopi pomoči z glasbo izvajamo svetovalno storitev, saj so čustvene in socialne težave pogosto spremljevalke PPPU. V nadaljevanju bomo predstavili nekaj možnosti, kako z glasbenimi dejavnostmi spodbujamo premagovanje primanjkljajev, ovir oziroma motenj, torej izboljšujemo splošne kognitivne sposobnosti, na koncu pa se osredotočili na učno pomoč oz. kako lahko s pomočjo glasbe učenca naučimo določene zahtevane snovi.

### Svetovalna storitev

Težave učencev s PPPU navadno niso omejene le na posamezen primanjkljaj, ampak se jim mnogokrat, kot že omenjeno, pridružujejo težave v psihosocialnem razvoju posameznika – šibka samozavest, pomanjkanje volje, težave v čustvovanju in vedenju ter druge. V takšnih primerih je pomemben korak dodatne strokovne pomoči svetovalna storitev, kjer svetovalni delavec skupaj z učencem gradi na pozitivnem odnosu in varnem okolju ter predeluje morebitne čustvene in vedenjske težave. Prednost glasbe pred ostalimi pogosto uporabljenimi

terapevtskimi tehnikami je, da mnogokrat učinkovito pripomore k motivaciji, ki je nujen pogoj za kakršenkoli napredek (Korenjak, 2008). Prek nje lahko na igriv in motivirajoč način pri posamezniku razvijamo zelo pomembne sposobnosti (Knoll in Knoll, 2008). Glasba lahko vpliva na zdravo počutje, spodbuja razpoloženje in čustvene reakcije (pomirja, aktivira, omogoča stike) (Oblak idr., 2004) in je ustrezna za vzpostavitev primernega terapevtskega okolja, še preden z učencem začnemo delati na specifičnih učnih ciljih.

Sodobne raziskave kažejo, da glasba močno stimulira socialne in emocionalne procese, ki pozitivno vplivajo na razpoloženje. Pozitivno razpoloženje pa se odraža tudi pri zdravju človeka (Bernatzky idr., 2011). K vzpostavitvi primernega in varnega svetovalnega okolja lahko pripomore že sam izbor glasbe, ki je učencu všeč. Učenec skupaj s svetovalnim delavcem diskutira o glasbi, ki mu je všeč, in išče razloge, zakaj mu je všeč. Svetovallec pri tem učencu daje podporo in ga spodbuja, da najde sebi primerno glasbo, ki jo nato skupaj z njim aktivno poslušata. V tem okviru govorimo o receptivni obliki pomoči z glasbo. Kljub temu da so učinki receptivne oblike pomoči z glasbo precej učinkoviti, pri vzpostavljanju primernega terapevtskega razpoloženja in varnega ter stimulirajočega okolja pa sodobni zahodni koncepti pomoči z glasbo predvidevajo, da ni poslušanje glasbe tisto, ki primarno izboljšuje razne funkcije, temveč glasbena aktivnost. V zahodnem svetu je opaziti upad receptivnih oblik pomoči z glasbo in povečanje aktivnih, v katerih se uporabljajo predvsem metode svobodne improvizacije.

Ena izmed metod pomoči z glasbo, ki je primerna v okviru svetovalnega procesa, je ustvarjanje pesmi. Pesmi so rezultat dolgega procesa med svetovalcem in učencem, med katerim se lahko pojavi veliko pomembnih terapevtskih procesov. Ta metoda je primerna za učence, ki imajo težave z izražanjem čustev in strahov (Knoll in Knoll, 2008) in je primerna za začetek svetovalnega procesa, še preden pri učencu nadaljujemo s cilji, kot so odpravljanje in izboljševanje primanjkljajev na posameznih področjih učenja.

### **Pomoč za premagovanje primanjkljajev, ovir oziroma motenj**

Kot že omenjeno, so specifične učne težave pogosto posledica ene ali več motenj v kognitivnem sistemu osebe. Pomoč z glasbo lahko ob rednem uporabljanju njenih metod spodbuja razvoj raznih kognitivnih funkcij oziroma pomaga pri premagovanju primanjkljajev, ovir in motenj. Aktivna glasbena zaznava in doživljanje namreč vplivata na kakovost splošne zbranosti, spodbujata kreativno mišljenje ter razvijata analitično mišljenje (Oblak idr., 2004). Z metodami pomoči z glasbo lahko krepimo kognitivne funkcije, kot so spomin, pozornost, jezik, izvršilne funkcije, prostorsko procesiranje, motorična

kontrola (vključno z govorom), abstraktno mišljenje, učenje in reševanje problemov (Bernatzky idr., 2011; Oblak idr., 2004; Furlan, 2005).

Primerna metoda za premagovanje primanjkljajev, ovir oz. motenj so instrumentalne dejavnosti (Boxill, 1989) – oblika naučenega prilagodljivega vedenja prek medija glasbenega instrumenta –, s pomočjo katerih otrok začne bolj organizirano porabljati svojo neizrabljeno in neusmerjeno energijo. Uporaba instrumenta v okviru pomoči z glasbo spodbuja predvsem ritmično-gibalne spretnosti, govor, ki omogoča lažjo komunikacijo in posledično socialno integracijo, neobremenjeno pridobivanje znanja, krepitev zbranosti in pozornosti, samozaupanje (Furlan, 2005). Sekles (1996 v Furlan, 2005) trdi, da uporaba instrumenta pozitivno deluje na razvoj gibalnih spretnosti, saj izboljšuje telesno držo, senzorno-motorične spretnosti, poleg tega pa tudi pozornost in obvladovanje. Instrumentalna igra je hkrati oblika socialne dejavnosti, ob kateri se krepijo govorne in komunikacijske spretnosti in jo je mogoče uporabiti tudi za doseganje psihosocialnih ciljev (Furlan, 2005). Instrumentalna igra s klavirjem izboljšuje koordinacijo, prostorsko organizacijo, sekvencioniranje, senzorno integracijo (vizualno-avditivno), prstno diferenciacijo, ustvarjalnost, iniciativnost, samostojnost, zbranost, pozornost in nenazadnje pozitivno samopodobo. Kot taka je instrumentalna igra učinkovita pri spodbujanju splošnih kognitivnih sposobnosti (Furlan, 2005).

### **Učna pomoč**

Med specifične učne težave se uvrščajo (Korene, 2010) specifične bralno-napisovalne težave, specifične učne težave pri matematiki, razvojna motnja koordinacije in motnje pozornosti in koncentracije (s hiperaktivnostjo ali brez nje). Glasba je lahko učinkovita pri vseh štirih sklopih težav. Pesemski program npr. približuje »zakladnico mladinske poezije in utrjuje njene pojme« (Oblak idr., 2004, str. 29), kar lahko pripomore k bralno-napisovalnemu razvoju. Petje s primerno tehniko vpliva na kakovost izgovarjave, kar ravno tako izboljšuje bralni razvoj, hkrati pa pripomore k boljši koordinaciji obraznih mišic. Pri izboljševanju koordinacije lahko pomembno vlogo odigra instrumentalna igra in gibanje učenca ob glasbi, saj izboljšuje gibalno spretnost (Holcar idr., 2011). Podrobneje si pogledjmo omenjene štiri sklope specifičnih učnih težav in nekaj metod in tehnik pomoči z glasbo.

### **Specifično bralno-napisovalne težave**

Najbolj pogost predstavnik bralno-napisovalnih težav je disleksija. Pojavlja se v različnih oblikah, v splošnem pa predstavlja nevrofiziološko stanje, kjer so moteni procesi predelovanja jezikovnih informacij. Posameznika s to motnjo je moč hitro prepoznati po težavah z branjem. Disleksija ni posledica nižjih intelektualnih sposobnosti ali nesposobnega okolja, kljub temu

da se lahko pojavi hkrati s tem. Pogosto se ji pridružujejo še težave s pozornostjo, s simboli in računanjem. Osebe z disleksijo so mnogokrat izredno ustvarjalne in inovativne, močne so na področju športa, umetnosti, arhitekture in drugih. Kljub temu pa mnoge zaradi nenehnega doživljanja neuspehov svojih talentov ne odkrijejo ali ne izkoristijo (Korene, 2010). Najpogostejše specifične bralno-napisovalne težave se pojavljajo na področjih fonološkega procesiranja, branja, pisanja, ustnega in pisnega izražanja. Ker osebe s takšnimi primanjkljaji pogosto razmišljajo v obliki slik in ne s pomočjo verbalnega izražanja, njihove težave nastopajo tudi na področjih prostorske orientacije in organizacije, pomnjenja in priklica informacij in dejstev, predelovanja informacij, matematike, tujega jezika (Korene, 2010).

Ob bralno-napisovalnih težavah je lahko učinkovita uporaba specialnih glasbenih dejavnosti (Levine in Levine, 1998). Z nji mi si učenec širi besedni zaklad, se uči stavčnih struktur, slovničnih prvin, razvrščanja, obvladovanja številčnega koncepta (Furlan, 2005). Učencu, ki ima takšne težave, lahko pripravimo preproste pesmi, katerih vsebina bo zajemala določeno učno snov. Npr. če si učenec ne more zapomniti vprašalnic za sklanjatve, saj ima težave pri pomnjenju informacij, lahko vprašalnice na domiselni način uporabimo v rimah. Učenci imajo navadno precej manj težav s pomnjenjem besedil pesmi, saj se ob priklicu informacij osredotočajo tudi na melodijo in ritem pesmi, kar navadno stimulira njihov kognitivni aparat do te mere, da se spomnijo tudi besedila, iz katerega nato razberejo iskano informacijo.

Petje lahko v začetni fazi vključuje tudi branje in je zato primerno pri odpravljanju težav z disleksijo. Pomoč z glasbo lahko deluje tudi v obratni smeri, pri težavah s pisanjem. Možna metoda je zapisovanje besedila določene pesmi. Namesto da učencu pripravimo suhoparni narek, ga lahko motiviramo z glasbenim narekom. Učencu bo tako morda lažje zapisati določene besede in več zaporednih besed v stavku, s čemer bi sicer imel težave, saj se ne bo osredotočil le na besedni vidik nareka, vendar bo hkrati zaznal tudi ritem in melodijo glasbe, ki mu bosta pri priklicu predstavljala signala za aktivacijo določenega spomina.

Tudi petje je odlična tehnika, s katero se da uriti fonološko procesiranje, kadar ima učenec težave z združevanjem glasov v zloge in teh v besede. Mnogo učencev ima v sklopu fonološkega procesiranja težave z zavedanjem in oblikovanjem rim. Izpostavljenost pesmim in pogostemu petju lahko vzbuja občutek za gradnjo in zaznavo rim.

### Specifične učne težave pri matematiki

V grobem jih delimo na diskalkulijo in specifične aritmetične učne težave, »ki so povezane s slabšim semantičnim spominom (priklic aritmetičnih dejstev), aritmetičnimi proceduralnimi težavami (slabši in nepopolni aritmetični postopki) in vizualno-prostorskimi težavami (neustrezno predstavljanje in razlaga informacij)« (Korene, 2010, str. 89). Diskalkulija je navadno opažena že v ranem otroštvu, ko se otrok sreča z osnovnimi računskimi operacijami. Kot motnja se pojavlja sama ali pa skupaj z drugimi primanjkljaji, npr. disleksijo.

Najpogostejše težave v sklopu težav pri matematiki so težave z dojemanjem števil, težave s štetjem, parafazične substitucije (učenec pri branju, pisanju ali računanju nepravilno uporablja števila in jih zamenjuje), perserveracije (učenec vztraja pri določeni strategiji pri različnih tipih nalog, čeprav niso primerne), napačno pisanje števil (vrstnega reda števk), težave s priklicem aritmetičnih dejstev, težave z »usvajanjem, pomnjenjem in priklicem različnih postopkov« (Korene, 2010, str. 89), težave pri upoštevanju postopka (preskakovanje delov postopka), oteženo pomnjenje večjega niza števil (npr. telefonske številke).

Pristopi pomoči z glasbo so lahko uporabni tudi pri matematičnih težavah. Morda nekoliko manj pri specifičnih aritmetičnih težavah, vendar so kljub temu učinkoviti pri pomnjenju določenih postopkov reševanja problemov. Kot je omenjeno v prejšnjem podpoglavju, bi petje pesmi s primerno vsebino tudi tukaj lahko imelo pozitivne učinke. Predvsem učinkovite pri težavah s štetjem, pomnjenju poštevanke in oteženem pomnjenju večjega niza števil, so specialne glasbene dejavnosti. Izvajalec strokovne pomoči lahko z malo domišljije sestavi pesem, ki bo vsebovala potrebne informacije, hkrati pa jo lahko opremi z raznimi gibi. Npr. če ima otrok težave pri štetju, si lahko hitro izmislimo konjička, ki ob štetju s kopiti udarja ob tla, in ga upodobimo v pesmi.

Drugi način pomoči z glasbo, ki bi lahko pomembno prispeval k usvajanju številskega koncepta, je instrumentalna igra, ki smo jo že podrobneje predstavili v enem izmed prejšnjih poglavij. Posebej uporaben medij je boben. S pomočjo bobna lahko učenca učimo šteti (udarci po bobnih) in tudi seštevati (če najprej udarimo trikrat in nato dvakrat, je to skupaj pet udarcev). Za računsko operacijo, kot je odštevanje, je primernejši instrument klavir, kjer lahko določimo izhodiščno tipko (tako kot na številski premici), nato pa se pomikamo po tipkah gor ali dol in s pomočjo tega štejemo, seštevamo in odštevamo.

### Dispraksija – razvojna motnja koordinacije

Težave z motnjo koordinacije se, tako kot ostali primanjkljaji, navadno pričnejo pojavljati že zelo zgodaj. Vidne so na področju plazenja, sedenja, hoje in govora. Dispraksija je »motnja

načrtovanja motorične dejavnosti, usvajanja motoričnih veščin in izvajanja naučenih motoričnih veščin» (Korene, 2010, str. 90). Kaže se na področju grobe (nerodnost in gibalna okornost) in fine (uporabljanje različnih predmetov, pisanje in risanje) motorike, artikulacije glasov in govora (slaba artikulacija določenih glasov, pogosto glasu »r«), zaznavanja ter načrtovanja in organizacije misli, težav pri izražanju (priklicu besed), priklicu informacij in dejstev. Učenci s to motnjo imajo navadno težave pri pouku športa, tehnike in tehnologije, likovne umetnosti in pisanju.

Odpravljanje dispraksije s pomočjo glasbe se navadno izvaja v kombinaciji s plesno terapijo, kjer je učenec pozvan h gibanju na določeno glasbo. Ob glasbi lahko učenca motiviramo, da izvaja razne gibe, abstraktne, ki krepijo njegovo vsesplošno gibalno sposobnost, in tudi takšne, ki jih uporablja v vsakdanjem življenju. Poleg tega lahko glasba služi tudi kot ozadje pri opravljanju vsakodnevnih opravil, npr. učencu zadamo nalogo, da prepiše določen tekst in s tem trenira fino motoriko, hkrati pa ga povprašamo, katero glasbo želi ob tem poslušati. Pri osebah, ki imajo težave z artikulacijo glasov in govora, lahko glasba deluje kot medij komunikacije, pri tem je seveda zelo pomembna vokalizacija, predvsem ko želimo pridobiti kontakt z verbalno manj kompetentnimi osebami. Glasbeni okvir lahko nudi podlago za raznotere zvoke, hrup, jecljanje, ki so bistvenega pomena pri kreiranju pomenskih izrazov (Knoll in Knoll, 2008).

### Motnje pozornosti in koncentracije

Motnjo pozornosti definirajo razvojno neustrezne veščine pozornosti (Konrad in Eickhoff, 2010). Učenci imajo težave z osredotočanjem na nalogo in ohranjanjem pozornosti, pri nekaterih se vzporedno pojavlja tudi hiperaktivnost (gibalni nemir). Motnja se lahko izraža na dva načina. Pri prvem učenec deluje miren, počasen, pasiven in zasanjan ter za reševanje naloge potrebuje veliko časa in razmišljanja. Pri drugem je učenec nemiren in impulzivnem, nalogo rešuje hitro in nepremišljeno, s svojim delom je hitro zadovoljen. Motnja se velikokrat pojavlja z ostalimi motnjami, npr. disleksijo ali dispraksijo. Je razvojna motnja samokontrole.

Motnja pozornosti z nevrološko osnovo pa se razlikuje od ostalih motenj s pozornostjo. Za njeno opredelitev je potrebna izpolnitev več kriterijev (pojavi se pred sedmim letom, težave s pozornostjo in impulzivnostjo ter pri nekaterih hiperaktivnostjo morajo biti resne ter pogoste in morajo trajati najmanj šest mesecev) (Korene, 2010). Učenci z motnjo pozornosti imajo pogosto šibko in odkrenljivo pozornost, težave pri usmerjanju in ohranjanju pozornosti, izločevanjem motečih dražljajev, nizko raven vztrajnosti. Pogosto so tudi impulzivni, nepremišljeni, njihovo predvidevanje posledic je slabše kot pri vrstnikih. Tisti

s pridruženo hiperaktivnostjo navadno izkazujejo gibalni nemir in imajo nenehno potrebo po motorični dejavnosti, včasih tudi stalno govorjenje.

Pri tem primanjkljaju so učinkovite pravzaprav vse oblike pomoči z glasbo. Pomembno je predvsem to, da učenca motivirajo oz. »aktivirajo«, kadar je to potrebno (pri tipu brez hiperaktivnosti), in ga umirijo oz. obdržijo njegovo pozornost (predvsem pri nemirnih, impulzivnih ter hiperaktivnih učencih). To lahko v splošnem dosežemo na dva načina. Pri enem uporabimo bolj receptivno obliko pomoči z glasbo – glasbo (vrsta glasbe je odvisna od namena) uporabimo pred samo dejavnostjo, da dosežemo določen učinek mirnosti ali aktivnosti učenca, ali pa med samo dejavnostjo. Drugi način je aktivna oblika pomoči z glasbo, katere namen je v tem primeru predvsem v motivaciji, da drži učenčevo pozornost. S tem so mišljene razne specialne glasbene dejavnosti (predstavljanje učnih vsebin v obliki pesmi, računanje s pomočjo klavirja, plesno gibanje ...), ki smo jih predstavili v ostalih sklopih primanjkljajev na posameznih področjih učenja.

Ravno tako je pri učencih s težavami s pozornostjo primerena inštrumentalna igra. Ta lahko predstavlja sprostitve večjih količin energije pri hiperaktivnih posameznikih. Ti lahko npr. močno udarjajo po bobnu, po drugi strani pa lahko čim hitreje igrajo lestvice po tipkah klavirja, kar zahteva določeno mero energije in koncentracije. Po drugi strani lahko z inštrumentom motiviramo bolj pasivnega učenca in prek zanimivih melodij in glasbene igre (npr. da se svetovalec in učenec izmenjujeta pri igranju določene pesmi na klavir – vsak zaigra eno tipko) pritegnemo njegovo pozornost.

### Zaključek

Glasba je del našega vsakdana – je pomemben del kulture in tradicije, skozi njo doživljamo raznolike dogodke, izražamo svoja čustva, želje in hrepenenja. Tesno se vpenja tudi v šolsko okolje in je kot taka dober medij za pomoč učencem, ki se soočajo s specifičnimi učnimi težavami. Za doseganje maksimalnih učinkov je zato potrebno poznati pristope in možnosti, ki jih pomoč z glasbo ponuja, jih razumeti in ustrezno uporabiti. V članku smo jih navedli le nekaj, vendar pa je možnosti, ki niso polno izkoriščene, še mnogo, kar daje prostor inovacijam na tem področju. Takšno delo pa mora spremljati ustrezno strokovno in empirično preverjanje učinkov z namenom uporabe in nadaljnje evalvacije metod, ki se izkažejo kot najbolj učinkovite.

## #Viri in literatura

1. Bernatzky, G., Prescha, M., Andersonb, M., in Pankseppb, J. (2011). Emotional foundations of music as a non-pharmacological pain management tool in modern medicine. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 35, str. 1989–1999.
2. Boxill, E. H. (1989). *Music therapy for living: The principle of normalization embodied in music therapy*. MMB Music.
3. Furlan, M. (2006). Klavirska igra kot komunikacijsko sredstvo v glasbeni terapiji. V: Caf, B., Slunjski, M. (ur.), *Umetnostna terapija – kakšna terapija?* Maribor, Slovensko združenje umetnostnih terapevtov, str. 86–99.
4. Holcar, A., Borota, B., Breznik, I., Jošt, J., Kerin, M., Kovačič, A., Lango, J., Mraz Novak, M., Sicherl Kafol, B. (2011). *Program osnovna šola. Glasbena vzgoja. Učni načrt*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo.
5. Knoll, Š. L., Knoll, C. (2008). The Meaning of Music in Music Therapy: Case Studies of Different Clients. V: Caf, B., Cajnko, B. (ur.), *Oblike in metode dela v umetnosti terapiji*. Maribor, Slovensko združenje umetnostnih terapevtov, str. 33–39.
6. Konrad, K., in Eickhoff, S. B. (2010). Is the ADHD brain wired differently? A review on structural and functional connectivity in attention deficit hyperactivity disorder. *Human brain mapping*, 31(6), 904–916.
7. Korene, I. (2010). Primanjkljaji na posameznih področjih učenja. V: Rutar, D. (ur.), *Inkluzija in inkluzivnost*. Ljubljana, (str. 83–94). Center RS za poklicno izobraževanje.
8. Korenjak, A. (2008). Historical Aspects of Music Therapy as Reflected by Present Therapeutic Concepts in Austria. V: Caf, B., Cajnko, B. (ur.), *Oblike in metode dela v umetnosti terapiji* (str. 21–32). Maribor, Slovensko združenje umetnostnih terapevtov.
9. Kuzma, M. (2006). Spodbujanje kognitivnega, čustvenega in socialnega razvoja s pomočjo glasbe. V: Caf, B., Slunjski, M. (ur.), *Umetnostna terapija – kakšna terapija?* (str. 68–85). Maribor, Slovensko združenje umetnostnih terapevtov.
10. Levine, E., in Levine, S. K. (Eds.). (1998). *Foundations of expressive arts therapy: Theoretical and clinical perspectives*. Jessica Kingsley Publishers.
11. Oblak, B., Ajtnik M., Vrbancič, I., Slosar, M., Černuta-Novak, L., Čibej, S., Potočnik, B. (2004). *Učni načrt: program osnovnošolskega izobraževanja, Glasbena vzgoja*. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport: Zavod RS za šolstvo.
12. Schalkwijk, F. W. (1994). *Music and people with developmental disabilities: Music therapy, remedial music making, and musical activities*. Jessica Kingsley Publishers.
13. Wilson, A. E. (1968). Music in the treatment and education of emotionally disturbed children. V: Gaston, E. T. (ur.), *Music in therapy*. Michigan: Macmillan.
14. Zakon o glasbenih šolah (ZGla). Ur. l. RS št. 81/06, uradno prečiščeno besedilo. Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=74776&part=&highlight=zakon+o+glasbenih+%C5%A1olah> (6. 2. 2015).
15. Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (ZUO-PP-1). Ur. l. RS, št. 003-02-7/2011-3. Dostopno na: [http://www.zrss.si/pdf/050911123118\\_zakon\\_o\\_usmerjanju\\_otrok\\_s\\_posebnimi\\_potrebami\\_22072011.pdf](http://www.zrss.si/pdf/050911123118_zakon_o_usmerjanju_otrok_s_posebnimi_potrebami_22072011.pdf) (6. 2. 2015).
16. ZRSS (2014a). *Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajv, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami*. Dostopno na: <http://www.zrss.si/?rub=3481> (6. 2. 2015)
17. ZRSS (2014b). *Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja*. Dostopno na <http://www.zrss.si/?rub=3504> (6. 2. 2015)